

PRIKAZI I OSVRTI**GRAČANIČKI
GLASNIK**časopis za kulturnu
historijuBroj 39, godina XX,
maj, 2015. [str. 192-195]

© Monos 2015

Prof. dr. Mensur Kustura, Edis Bajić: Politička moć, civilno društvo i participacija

“OF-SET”, Tuzla 2014.

**Djelza Alija-Selmanović, MA,
Benamina Londrc, MA**

Knjiga je prvenstveno namijenjena politolozima i sociolozima koji svoja saznanja mogu značajno obogatiti prateći tokove bosanskohercegovačkog civilnog društva i njegove uloge u procesu stabilizacije i razvoja demokratije u BiH. Dinamična koncepcija civilnog društva budi interes pravnika i historičara, kako bi se ono moglo posmatrati u svim fazama demokratskog razvoja u BiH.

Kakvo mjesto, koliku snagu i značaj imaju nevladine organizacije, javnost i građani, pitanja su koja će zasigurno zaintrigirati i širu čitalačku publiku. U dosadašnjim istraživanjima nema empirijske, sistematske analize o funkciji civilnog društva u procesima demokracije u Bosni i Hercegovini, tako da istraživanja sprovedena u ovoj knjizi, rezultati, zaključci i preporuke, koje iz nje možemo saznati predstavljaju značajan korak u progresivnoj transformaciji društva.

Nastojanje da se prijedlogom jedne opće definicije civilnog društva, primjenjive na BiH, približi i poboljša razumijevanje knjige, autori zanimljivo razvijaju savremenim metodama, dovodeći do zaključka da “civilno društvo nije stanje, nego pokret, paradigma socijalne pravednosti, nacrt za budućnost”. Aktualnost teme ove knjige izražena je kroz istraživanje transformacija demokratije u BiH i uočavanje socijalnih aktera, čiji se utjecaj prati.

Utjecaj političkih, religijskih, socijalnih i drugih konflikata na stavove civilnog društva takođe intenzivno aktualiziraju materiju. Stanje civilnog društva u savremenom periodu u BiH osvjetljeno je i preko prethodnih faza kroz koje je prolazilo, stičući osobenosti koje ga karakterišu. Interakcija između civilnog društva i demokratizacije u BiH prati se od 80-ih godina (“politička kultura šutnje”), 90-ih (“Renesansa bh civilnog društva”), pa do trenutnih, sadašnjih faza u kojima je civilno društvo preopterećeno da bi moglo pozitivno utjecati na demokratske procese. Autor slojevito otkriva uzroke takvog stanja, političke, socioekonomske, kulturološke, iskustvene i predlaže načine konsolidacije civilnog društva.

Sadržaj knjige raspoređen je u pet uzajamno povezanih glavnih cjelina, uvoda i selektivne bibliografije. Prva, glavna cjelina pod naslovom “Demokratsko značenje civilnog društva” napisana je na 24 stranice i predstavlja oko 9 % od ukupnog obima knjige. U okviru prve tematske cjeline napisana

su dva poglavlja i to: “Deliberativna paradigma civilnog društva” i “Diskursi o značaju i funkcijama civilnog društva u Bosni i Hercegovini”. Pojam civilnog društva i njegov značaj u procesu konsolidacije demokratije predstavljeni su kroz vizuru Johna Lockea, Trumana, Putnama, Lautha, Merkela, Helmuta Dubiela. Identifikujući dva pravca u poimanju civilnog društva u BiH, autori knjige prvi pravac opisuju kao doprinos, ulogu i značaj civilnog društva u procesima demokratizacije, dok u drugom prepoznaju postojanje bh civilnog društva, s tim što relativiziraju njegovo značenje za stabilizaciju i konsolidaciju demokratije.

Druga glavna cjelina, “Razvojne faze bosanskohercegovačkog civilnog društva”, napisana je na 48 stranica, i procentualno zauzima oko 18 % od sadržaja knjige. Sastoji se od četiri poglavlja: 1. “Civilno društvo pod komunističkom vlašću u Bosni i Hercegovini”; 2. “Obnova demokratskog civilnog društva u 80-im godinama” 3. “Reakcije civilnog društva na etničke i političke napetosti u Bosni i Hercegovini” 4. “Djelovanje inostranih nevladinih organizacija (NGOS) na razvoj civilnog društva u Bosni i Hercegovini”.

Nepostojanje klasičnog civilnog društva u komunističkom društvu prethodilo je prvim pojavama grupa za ljudska prava, feminističke, ekološke i drugih opozicionih grupa. Nastankom krize komunističkog sistema, dolazi do stvaranja različitih formi društvenog okupljanja, izvan doticaja režima, a zatim i do raspada organizacija komunističke partije, finansiranih od strane tog istog režima i što otvara prostor za organizacije za ljudska prava, slobodu medija i civilnodruštvenih aktivnosti. Krajem devedesetih u BiH oživljava građanski aktivizam, da bi izbjanjem rata došlo do njegovog privremenog zamiranja. Nakon rata počinje masovno oživljavanje NGOs, civilnog društva i demokratije, uz jaku podršku međunarodne zajednice. Autori navode podatak o 9095 NGOs i 25.000 projekata u raznim oblastima. Taj poslijerat-

ni bum je kratko trajao, a zamijenilo ga je stanje političke apatije. Zapaža se angažovanje internacionalnih organizacija i lokalnih humanitarnih organizacija od 1992. One funkcionišu prema internacionalnim modelima, i po svojoj strukturi orjentisane su prema interesima stranih finansijera.

Treća tematska cjelina "Segmenti i karakteristike bosanskohercegovačkog civilnog društva" napisana je na 54 stranice i predstavlja 20 % sadržaja knjige. Sastoji se od dva poglavlja: "Struktura i način funkcionisanja civilnog društva" i "Obilježja civilnog društva u Bosni i Hercegovini". Drugo poglavlje obuhvata četiri potpoglavlja: "Različita struktura bosanskohercegovačkog civilnog društva", "Finansijska i politička zavisnost civilnog društva od inostranih darivalaca i Konfliktne potencijali "(ne) civilnog" društva u Bosni i Hercegovini ili itegracija kroz etničke zajednice". Autori uočavaju pet kategorija organizacija bosanskohercegovačkog civilnog društva i to: klasične interesne grupe, grupe za samopomoć, religijske zajednice, lokalne nevladine organizacije i neotradicionalne grupe. Iako civilno društvo u BiH u sve većoj mjeri participira kroz nevladine organizacije u procesima političkog oblikovanja i donošenja odluka, ono ipak nije dostiglo nivo kontrolisanja političke moći. Glavna obilježja civilnog društva u BiH posmatrana su kroz različitu strukturu bh društva: slabost države (uglavnom zbog budžetskih restrikcija), pomoć u funkcionisanja obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva, te eksterno finansiranje koje je stimulisalo oblikovanje i opstanak društvenih formi djelovanja.

Četvrta tematska cjelina izložena je pod naslovom «Funkcije i relevantnost civilnog društva u tranzicijskim procesima u Bosni i Hercegovini». Na 84 stranice napisano je oko 32 % od ukupnog sadržaja knjige. Ova cjelina obuhvata tri poglavlja: "Strategijsko civilno društvo u fazi liberalizacije i konstruktivna stabilizacija demokratije"; "Dinamika, struktura i uticaj civilog društva"; "Djelatni okviri

civilnog društva u fazi liberalizacije". Drugo poglavlje ima tri potpoglavlja: "Zaštita ljudskih prava i sloboda od državne samovolje"; "Politička javnost, diskurs i konsenzus" i "Škola demokratije i socijalni kapital». Treće poglavlje ima takođe tri potpoglavlja: "Organizacijski i legitimacijski defeciti civilnog društva"; "Deficitarne relacije između političkih partija i civilnog društva i (ne) civilno društvo u Bosni i Hercegovini" i "Spremnost na nasilje i etnifikacija politike". Najveći obim četvrte tematske cjeline prema ukupno napisanoj materiji knjige optimalan je prema važnosti materije izložene u ovom poglavlju. Adekvatnim potpoglavljima autor jasno i pregledno prezentira strategiju, dinamiku, i djelatnost civilnog društva u fazi liberalizacije u BiH. Nove nevladine organizacije izniču iz slobode udruživanja, pristupa resursima moći i uklanjanja mnogih restrikcija. U BiH one često nisu nastajale kao društveni odgovor na socijalne prilike, nego kao djelovanje eksternih faktora i u zavisnosti su od ciljeva i političke orijentacije stranih donatora. Nevladine organizacije svoju aktivnost iskazuju i kroz delegiranje njihovih posmatrača u institucije vlasti, na lokalnim nivoima, podnošenje prijedloga (preko političkih partija, parlamentaraca) Zakona o referendumu, borbi protiv korupcije, Zakona o građanskim inicijativama itd.

Autori knjige uočavaju još jedan, treći, sektor civilnodruštvenih grupa i nevladinih organizacija koje se bave problemima socijalno deklasiranih i marginaliziranih socijalnih grupa. One djeluju kao "funktionalni supstitut za državu koja je zakazala". Sagledavajući sve specifičnosti današnjeg bh društva, autori zaključuju da se proces konstituiranja civilnog društva nalazi na pola puta između normativnih vizija i stvarnog ostvarenja i da taj proces razvoja neminovno sadrži uspone i padove.

Interes za pažljivo čitanje ove knjige imaju, pored ostalih, i pravnici, jer je veza civilnog društva i pravne države bliska, čak

nerazdvojna i egzistencijalno povezana. Angažovanjem udruženja, fondacija i drugih formi dobrovoljnog, kolektivnog djelovanja i saradnjom sa vladinim institucijama, raste njihov utjecaj na donošenje kolektivno obavezujućih odluka i političko odlučivanje.

Peta tematska cjelina pod naslovom "Značaj civilnog društva za stabilizaciju i konsolidaciju demokratije u Bosni i Hercegovini ili demokratska konsolidacija bez civilnog društva: Zaključak i perspektive", zauzima ukupno 20 stranica, što je oko 8 % sadržaja knjige. U zaključku autori ukratko prolaz kroz periode od 80-ih godina pa do danas, od "političke kulture šutnje", "renesanse bosanskohercegovačkog civilnog društva" 90-ih, pa do formiranja "jednog autentičnog bosanskog civilnog društva". Na kraju istraživanja, u glavnoj tezi obrazlaže se mišljenje da je današnje civilno društvo u BiH preopterećeno da bi moglo demokratske promjene dovesti do pozitivnog

završetka, ali da civilno društvo ipak predstavlja kretanje ka socijalnoj pravednosti jednog budućeg vremena BiH. Presjek razvoja i mjerilo sposobnosti funkcije održanja sistema iskristalisano je u zavisnosti od otvorenosti društvenog sistema prema civilnom društvu, veza civilnodruštvenih grupa za političke partije, te od stanja u političkim, etničkim, religijskim, socijalnim i kulturnim konfliktima. Realno sagledavanje sadašnjeg trenutka i u njemu postojećeg stanja stvari predstavlja značajno sociološko istraživanje, provedeno analizom tridesetogodišnjeg perioda razvoja civilnog društva. Rezultati tog istraživanja doveli su do zaključka o povezanosti civilnog društva kao instrumenta za analizu demokratizacije poretka moći, ali i do preporuka za prioritetnu konsolidaciju bh civilnog društva prema kojima se perspektive izgradnje pravne države mogu ostvariti stalnim jačanjem civilnog društva.